

A lépcsőtől K-re egy kerek alakú kút falazata került elő. A kút felső két kősora (kávája) ívesre faragott sárga homokkőből készült, amely köveket a 18–19. századi megszüntetés-kor beledöntötték a kút terébe. A kút mélyítések kis méretű tört mészkőből és hasított márgából, szárazon rakott falazat húzódik lefelé. Az ásás során betöltéséből kevés, 19. századi kerámia került elő, amely a kút földdel való eltömedékelésének idejét adja meg. 6 m mélységig tudunk lemélyíteni, mert a feltörő talajvíz miatt lehetlenné vált a további munka. 4,5 m-es mélységben egy 40 cm széles fatörzs került elő, amelynek közepét kivájták. Valószínűleg egy szivattyúszerkezet része lehetett. A törzs mélyen a kútba van ágyazva, ezért alját nem találtuk meg. Felső, ismeretlen hosszúságú részét egy korábbi időpontban kitörték. A fatörzsből egy 120 cm hosszúságú szakaszt fűrészsel levágtunk és kiemeltünk. A kút létesítésének pontos korát nem sikerült megállapítani, de kora a felhasznált hasított márgafalazata alapján a 16. századra feltételezhető.

Az árok K-i harmadában két középkori falat bontottunk ki. A meszes habarccsal szilárdított, tört mészkőből álló fal teteje a műemlék ház falának külső síkjának közelében sérült, visszabontott, de a fal É felé folytatódik. A K-i melléképület udvari (Ny-i) falsíkja mellett is ugyanez a fal folytatódik. A pincetér betöltéséből török kori kerámiák kerültek elő. Ezen fallal párhuzamosan a kút és a középső pincelejáró között egy szinten É–D-i irányú falat találtunk. A részben elbontott fal koronáját vastag, török kori leleteket tartalmazó humuszréteg fedte.

Kapucinus utcai homlokzata elé tervezett dréncső árkában a modern útrétegek alatt két középkorra datálható útfelület került elő. A kavicsokból rakott útrétegeket a Ny-i pince Ny-i falába épített két kaverna épített, illetve beszakadt gödre semmisítette meg.

A ház Pala utcai homlokzata elé tervezett dréncső árkában két török kori szemétdödröt és egy 16. vagy 17. századi ostromkor keletkezett bombatölcsér betöltött földjét találtuk meg. A széles becsapódási gödörben egy gömb alakú bomba szét-tört darabjait, épülettermelékét és egy ló csontvázát bontottuk ki. A K-i pince ajtaja előtt egy valószínűleg faszervezetes épület ÉNy-i sarka alapozásának alsó kösorát ástuk ki. Az épület ÉK-i sarkát egy, a 18. században(?) készült keskeny csatorna ásásakor bontották el. A falon belül talált földréteg 15. századi leleteket tartalmazott. A sárga márgás altalajon vastag őskori (bronzkor) és római kori réteg húzódott igen kevés leletanyaggal. Az utca járószintjének lépcsőssé alakításakor – a 20. században – a középkori és török kori rétegek és utcaszintek sajnos megsemmisültek.

A műemlék ház K-i pincéjében végzett szintsüllyesztés során a szondaárokban megtaláltuk a sárga altalaj szintjét, amelyet három humuszréteg fedett: középkori, török kori és újkori. A szonda É-i szélén, a pincetér ÉNy-i sarkában és a pince közepén török kori beásásokat találtunk. A pincetér ÉNy-i sarkában lévő szemétdödr gazdag török kori leletanyagot tartalmazott. A másik két gödör feltérására nem volt mód. Külön Megrendelői kérésre megkutattuk a középső és a Ny-i pince járószintjét és mindkettőben egységes, padlótéglákból rakott újkori téglapadlót találtunk. A Ny-i pince D-i fala alatt feltételezett „kút”, modern korban kialakított talajvízgyűjtő zsonpnak bizonyult, amelybe műanyag csöveken vezették bele a vizet.

BENDA JUDIT

35. Budapest, I. Víziváros déli része (Szilágyi Dezső tér 6–8.)

(KÖH 39706)

Kö?, Ú

2012. november 19–21. között régészeti megfigyelést végeztünk a Bp., I. Szilágyi Dezső tér 6–8. előtti útszakaszon, a budai főgyűjtőcsatorna új, tehermentesítő szakaszának lefektetésekor. A megfigyelés a kivitelezők munkájával párhuzamosan zajlott. A 3 m-es szakaszonként mélyített árokban igen vastag, újkori rétegsor húzódott. Az árok K-i részén -360 cm mélységben (a kimarkolás teljes mélysége) még újkori réteget találtunk, az árok Ny-i részén -320 cm mélységben kezdődött egy középkori(?) réteg. A rétegsort több helyen keresztezte az újkori csatorna nyomvonala.

BENDA JUDIT

36. Budapest, II. Margit krt. 21–23., Ferences rendház és iskola

(KÖH 73651)

Á, Tő

A 2010-es próbafeltárás és a 2011-es megelőző feltárás⁹ után 2012-ben szeptember 3. és október 19. között folytattuk a régészeti munkát a Margit körút 19–21. (hrsz. 13374) területen. A megelőző feltárás a tornateremben, a tornateremtől É-ra található udvaron és a parkoló területén folytatódott. Az Árpád-korból egy 13. századi, nagy méretű kemencét tártunk fel, amelyet egy modern, kerámia szennyvízelvezető csatorna részben elvágott. Újabb 20 sír került elő a hódoltság korából származó temetőből.

Munkatársak: Szilágyi Gábor régész, Németh Katalin rajzoló, Viemann Zsolt geodéta.

BENCZE ZOLTÁN

37. Budapest, III. Aquincum katonaváros teljes területe („Hercules-villa” mögött)

(KÖH 45907)

Rő

A közműárok fő nyomvonala a Szel utca „Hercules-villa” mögötti szakaszától a Kórház utcai trafóházig húzódott (hrsz. 18531/4), folyóméterben meghaladta az egy km-t. A fő csapásirányról számos kisebb leágazás nyúlt a Szel utcát kísérő épületek felé, amelynek állománya a Raktár utcától É-ra döntően tizemeletes lakópanelekből és más szocialista realista stílusú középületekből, D-re fasiszta és népies stílusú építmények laza egyvelegéből tevődik össze. A fő nyomvonal mélysége egészen a Kórház utcáig ritkán haladta meg a járószinttől számított -1,30 m-t, amelyhez 60 cm-es szélesség tartozott. A Kórház utcában, ahol a régi csomópontra kapcsolódtak rá, a mélység -1,60 és -2,20 m között ingadozott. Jóllehet, az ilyen típusú beavatkozásokat „rekonstrukciónak” nevezik, és ez a szó talán a régi gázvezeték helyreállítását, esetleges cseréjét implikálja, valóban minden esetben vadonatúj nyomvonal kiásását jelenti, amelyet bizonyos átkötési pontokon összenyitnak a régi vezeték árkával. Talán a „rekonstrukció” szó lehet az oka, amiért a KÖH mérlegelés nélkül megfigyelést ír elő ezekre a munkákra, pedig az automatizmus időnként roppant kínos tud lenni.

⁹ RKM 2010, 189.; RKM 2011, 27.

A fő nyomvonal ebben az esetben is döntően természetes, több esetben régészeti korú rétegben haladt. Általánosságban igaz, hogy az úttest alapozása alatt már a természetes rétegsor jelentkezett, az egykori magasabb térszíneken mindez régészeti korú (római) szintet is jelentett egyúttal, de alapvetően nem ez volt a jellemző. Csak két helyen értük el biztosan a római szintet. Az árok a „Hercules-villa” mögött rossz megtartású, földbe rakott falakat vágott át, amelyeket római korúnak vélek annak ellenére is, hogy K–Ny-i tájolásuk lényegesen eltér a „villa” ÉK–DNy-i tengelyétől. Újkori kísérő lelet nem jellemezte a szóban forgó szakaszt, római kori emlékek (Drag 37 *terra sigillata* tál töredéke, sárga szalagfűl, pannoniai szürke, üveg) ugyanakkor figyelemre méltó mennyiségben akadtak az építőanyagokon kívül is. A másik, római kori leletanyagban gazdag szakasz a Szél és Szellő utca kereszteződésében volt, ahol korábban Nagy Tibor – vélhetően a szomszédos panelház építéséhez kapcsolódóan – egy késő római sírcsoportot tárt fel. Talán emiatt, talán a panelház építése, talán a közelben futó régi gázvezeték vagy akár mindhárom tényező miatt látszódtak csak áthalmozott rétegek a metszetekben. A betemetkezések emlékét azonban őrizték az áthalmozott rétegből származó embercsontok (koponyatető, gerinccsigolya, ujjperc), a viszonylag sok bélyeg nélküli *teguladarab* és némi kerámia (dörzstál, közép-galliai Drag 18/31 *terra sigillata* tányér pereme, nyers színű korsóalj, háromszatú szalagfűllet ellátott korsó peremtöredéke stb.).

A többi szakaszon a római szint elérése nem bizonyítható. A Raktár utcától D-re, a *legiotábor* területén, bár a metszetek tanúsága szerint természetes rétegben haladtak, még a római objektumok fölött elterülő katolikus temető sírhorizontja sem került felszínre. A mellékágak jellemzően sekélyebbek voltak, mélyebb kialakításúak csak a Raktár utcától É-ra elterülő panelházak között futottak. Ezekben a felső, áthalmozott réteg alatt rossz minőségű habarcsba rakott kő- és téglafalmaradványok kerültek elő, amelyeket stratigráfiai helyzetük, a kizárólag újkori kísérőleletek, illetve a kötőanyag milyensége alapján a panel-periódus előtt itt álló újkori épületek földben hagyott alapfalaiként határoztam meg.

BUDAI-BALOGH TIBOR

38. Budapest, III. Aquincum municipium keleti külvárosa (Záhony u. 7.) (KÖH 33262, 31237)

I

2012. november 28-án régészeti szakfelügyelet keretében megfigyeltem a volt Gázgyár területén egy 60×4 m-es ÉK–DNy irányú, mintegy 1,6–2 m mélységű közműárok kiásását. Az árok a 2009.02-es kutatóárkunkkal (Graphisoft Egyetem projekt)¹⁰ párhuzamosan, attól mintegy 4–5 m-re K-re húzódott. A terület nagy részén a modern bolygatás szinte a teljes mélységig, illetve a geológiai korú sárga homokos talajrétegekig húzódott. A kevert rétegekben némi bolygatott emberi csontmaradványt találtunk. Az árok ÉK-i oldalán, a Ny-i tanúfalból valószínűleg egy *in situ* csontváz néhány hosszúcsontja lóg ki, ennek kibontására nem volt módunk.

LASSÁNYI GÁBOR

39. Budapest, III. Aquincum municipium nyugati külvárosa (Óbudai Baseball Aréna) (KÖH 45778)

Ró, Kú

2012 tavaszán kezdődtek meg a Főváros első kiépített baseballpályájának előkészítő munkái Óbudán, a Keled utcában (Keled–Aranyos utca, hrsz. 19622/4). A terület mintegy 300 m-re Ny-ra húzódik Aquincum római kori polgárvárosának Ny-i falától, a településről a Solymár-völgy irányába kivezető K–Ny-i főútvonaltól, az úgynevezett „D utca” folytatásának D-i oldalán. 1975-ben Póczy Klára rövid feltárást végzett itt, amikor egy mintegy 30 m szélességű ipari vágányt vezettek át átlósan a területen. Az ásatások során kövezett főutat és az azt két oldalról kísérő, tornácós homlokzatú köépületek részleteit sikerült megfigyelni.

A vizsgált terület közvetlen közelébe lokalizálható az a faze-kastelep, amelynek 2 kemencéjét és kútját 1929-ben Nagy Lajos találta meg. A kemencék pontos helye jelenleg nem azonosítható, mindössze annyi tudható, hogy azokat az úgynevezett Katonai Anyagszertár, a későbbi lókörház a Keled utca és Kunigunda útja sarkán még ma is álló épületeitől, valamint az esztergomi vasúti töltéstől nem messze tárták fel.

Szerencsés módon a tervezett beruházás területét is magába foglalta Stefan Groh és Helga Sedlmayer, az Osztrák Régészeti Intézet és az Aquincumi Múzeum közös kutatási projektjén belül, 2011-ben végzett geofizikai felmérése.

Mivel a baseballpálya legnagyobb részén a vízszintes felszín kialakításához jórészt 10–30 cm vastagságú feltöltés kialakítását tervezték, amely előtt a gyomirtás miatt kis mélységű tárcsázásra is sor került, ezért a kutatás első fázisában fémkereső műszerek segítségével leletkutatást végeztünk önkéntesek bevonásával. A mintegy 11 000 m²-nyi felületen több mint 300, jórészt római kori fémtárgy került elő. Minden lelet pozícióját mérőállomás segítségével pontosan bemértük. A talált leletek koncentrációjából és a felszíni megfigyelésekből arra következtettünk, hogy a római épületek a K–Ny-i főútvonal két oldalára koncentrálódtak. D felé valószínűleg a terep is lejtetett, és a talált emlékek száma is erőteljesen csökkent. A tárgyak közül összesen 65 érem: 63 római kori pénz, 1 Ferdinánd dénár és 1 török akce volt. Az előzetes feldolgozás alapján az érmek közül a legkorábbi Vespasianus császár *denárja*, 18 az Antoninus-dinasztia időszakára, 14 a Severus-korra míg 5 erősen kopott bronzpénz a 2–3. századra tehető. További 18 példány a katonacsászárok korából származik, ezek jórészt *antoninianusok*. A késő római korból pedig 7 darab 4. századi *folllist* találtunk. A többi fémtárgy között nagyszámú ruhakapcsoló tű, jórészt térdfibula volt. A használati tárgyak közül zárszerkezet részei, kulcsok, bútordíszek, ládikaveretek és egy kisebb dárdahegy is előkerült.

A terep legmagasabb pontján, a terület ÉK-i sarkán a gyomirtás és a tárcsázás nyomán egy erőteljesen köves felületen már épületelemek látszottak a felszínen. Itt a feltöltés előtt egy 10×7 m-es, K–Ny irányú szelvényt alakítottunk ki, amelyet csekély, 5–10 cm-es mélységig megtisztítottunk a legfelső köves-omladékos réteg tetejéig. A felszín megtisztítása után 2, valószínűleg egymással párhuzamos, a fő égtájaknak megfelelően tájolt épület gondosan megépített, 0,7 m vastag kőalapozásnak egy-egy sarka rajzolódott ki. A 2 épület K–Ny-i fala teljesen egybevágó, a Ny-i saroknál a fal némileg túllóg K-i irányban. A párhuzamos É–D-i falak közti távolság 6 m, de a közöttük lévő köves réteg esetleg további köztes falakra utalhat.

¹⁰ RKM 2009, 164–166.